

Dékány
KálmánMARGIT
NEM VÁRHA

A lányok nagy izgalommal fogadták:

— Hát megjöttél?
— Láttuk, amikor este leszálltál a buszról!
— Meséld!

A diák most kissé felülről nézte őket. Szinte sugárzott.

— Ebből mindent megtudtok — tett az asztalra egy bőrkötéses, szürke albumot. Tele volt fényképpel.

— Köszönöm a levelezőlapot — húzta ki a székét maga mellől a fekete hajú lány.

— A képeslapom Itáliából. — A diák odaült. Egyedül neki írta, a fekete hajúnak, a másik kettőről meg sem emlékezett. Tenger, palmafák, Terracinából klüdte a lapot.

A lányok összedugták a fejüket az album fölött. A diák felütötte a fedőlapot. Egy híd boltívéén át kis folyó látszott, a part mentén paloták.

— Saját felvételem, tizenhatszáz huszonnégyes nagytás — kezdte magyarázni.

— De mit ábrázol? — térdepelt föl a székre a fekete lány, haja a diák arcához ért, szinte cirógatta.

— Ez itt Velence, a vizek városa. A képen a Canale Grande, Velence legnagyobb csatornája. Az egyik híd alól fényképeztem. Ezt a palotát, itt ezt a csipkés, régen a dozsák lakták.

Tovább lapozott.

— Jé, gondola! — kiáltott fel a szöke, háromjuk közül a legidősebb. A kis tanító komoly szándékkal udvarolt neki.

A diák bólintott. Nem fűzött hozzá bővebb magyarázatot.

Újabb kép:

— Ez itt a Lidó. Fürdőváros a tengerben. Most megy le a nap. Láthatok, hogy tükröződik a vízzen? Mi egy magas épület teraszáról nézzük. Ez vagyok én. Ez, aki könyököl a párkányon. De ezt is én fényképeztem. Állványról, önkidővel... Ez itt a bazáros. Ezt tőle vettem — halászott elő egy pici bronzszobrot a zsebéből. — A kapitóliumi farkas, amint a két csecsemőt szopatja. Romulust és Remust. A monda szerint ők alapították Rómát, az örök várost.

A kis szobor kézzel kézre járt, s mire visszakért hozzá, harmatos lett a lányok tenyerétől.

— Mi ez a fölírás rajta? — húzta végig ujját talpátán a fekete hajú. — Te el tudod olvasni, Laci?

— Semmi az — legyittet a diák. — Ricordi di Roma. Emlék Rómából.

Aztán újra az albumot nézték. Göndörhajú kisfiú guggol, galambok között, amelyek a kezéből esznek. Némelyik a hajára is felszáll. Mindenféle galambok. Úgy elejték a Szent Márk teret, hogy a kövezet se látszott tőlük.

— Irtó édesek — dugta ki nyelvét hegyét a legkisebb lány. Arcát szögletesre nyírt Eton-frizura keretezte. — Hozzad is ilyen közel merészkedtek, Laci?

— Ugyanilyen közel! A galambok nem tesznek különbséget. Jó volt ott lenni... — Beszél, beszélt, ki nem fogya a szóból. Egyszerre úgy tűnt föl neki, mintha ez a lány, aki a széken térdel, Itáliában is mellette lett volna. Együtt csodálták a Laocönt, meg az örök rómkat. Ezzel a lánnyal és — ezért a lányért.

Alkonyodott. Homály borult a szobára. Már csak a szemek világítottak. Legfényesebben a térdelő lány szeme. Egész ifjúságuk benne ragyogott. A gyermekkor vonzalom és ez az új ígézet. Fény. A diák fénynek nevezte. Mindenütt ott van. A tudásvágyban, a világlátásban. Mindenütt. S az arcához simuló haj érintéséből érezte, hogy belül, legbelül már egyik, bármilyen lesz is még ezután.

A lányok képzeletében megélevenedett a mese. Pergett a film: a diák szavai pergették. A széken térdelő lány a foga között felelte a kisujját, ahogy a fiút hallgatta. Muzsikált a hangja, mint a zenélőóra ünnepnapokon. Hétköznap a közönséges óra jár, az csak ketyeg, meg csörög, amikor ébredezni kell. Az édesmama órája. Terveit a ketyegése mellett szövögette.

Magdus eljegyzése a tanítóval ma már befejezett tény: az Eton-frizúrának kiszemelte a tanácsitkár; a középső feketével sem várhat tovább. Már túl sokáig tartogatta a diáknak. Oldalán nagy jövőt remélt a lánya számára. De a fiú évekig távol lesz még. Jövőre érettségizik, azután egyetemre megy. Csak évek múlva lesz kész férfi. Margit nem várhat addig. A három közül ő a legszebb. Nem gubózhathat be. Akkor a legkisebb se mehetne férjhez, nem illik megelőznie a nővérét.

Kopogtattak. Az asztal körül fölriadtak. A szoba sarkában hangosan ketyegett az óra. Szinte fájt most ez az ébredés.

Hosszú, szemüveges férfi lépett be az ajtón. Le kellett hajolnia, hogy fejét be ne verje a szemöldökfába.

Nyomában az édesmama:

— Hozta isten, Béla. Foglaljon helyet, Béla! — tessékelte befelé kövér mosollyal. — Lányok, a villanyt! Mit vakoskodtok? Nem kell takarékoskodni az árammal. Tudja, Béla — hunyorgott a ki-gyulladó fényben —, az én lányaim mind spórolósak!

— Nem kellett most villany, édesmama — mászott le a székről a fekete hajú. — Laci mesélt. Ezzre sem vettük, hogy jön valaki.

— Magdusom, terítsél meg, kislányom — mondta gyorsan, buzgólkodva a mama. — Mindjárt kész lesz a vacsora.

— Ó, kezit csókolom — szabadkozott a hosszú.

— Maga csak ne tiltakozzon, Béla. Magányos fiatalembernek mindig jól jön egy kis vacsora, családi körben.

A diák elnémult. Hiába próbálkozott a társalgással a jövővény, nem tudott többé beszélni.

Ez nem a tanító, se nem a tanácsitkár, hanem az új állatorvos. Faluszerre beszéltek, hogy Margit miatt jár a házhoz, de ő nem hitte. Most szemtől szemben meggyőződött a valóságról. A találkozás szíven ütötte. Egyszerre megértette, hogy neki itt már nincs keresnivalója. Kijátszotta őt az édesmama.

Hóna alá csapta az albumot, és elköszönt. Marasztalták, de ő ment. Margit kikísérte. Ki, egészen a kapuig.

— Eljössz holnap? — nyújtotta oda a kezét, és sokáig ott hagyta a tenyerében.

— Lehet, nem biztos — engedte el a kezét a diák. Elsietett. Tudta, nem jön el többé.

Még egy hétig maradt a faluban. Vánszorogva teltek a napok. Elromlott a vakációja. Elszürkültek a világjáró élmények is.

Látni sem akarta a lányt. Még a házuk táját is elkerülte. Egyszer, véletlenül mégis találkozott. De nem a faluban, hanem messze kint, a régi föltesben.

Előbb a lány vette észre a diákot. A kerekésző lány. A diák előtte nyargalt a folyó felé. Kék mackónadrágban volt, felül csupasz, háta szinte villogott a nap-sütésben.

A lány belehajtott. Be akarta érni a futót. A távolság gyorsan fogyott. Már látta a futó hátán gyöngyöző verítéket, meg a harmonikázó lapockákat. Kezében a gombóccá gyúrt atlétatrikó.

Azt mondta neki egyszer a diák, azért szereti a futást, mert elveri vele a falusi utak unalmát. Kerékpárja nincs, hát futva teszi meg az utat.

Beérte a fiút. Elsurrant mellette. Aztán fékezett, és szorosan az oldalánál kerekedett. Szoknyája oda-odalibbent a futó vállához.

A fiú megremegett. A lány közelsége az izmaiba villanyozott. Felfrissült, mintha csak most kezdte volna a futást. Intett a lánynak, hajtson csak, bírja még ő az iramot. Nagyobb iramot is elbírt.

Nem beszélt, csak vágatott. Könnyedén, egyenletesen, nyújtott lábbal. A földet is alig érezte. Szinte szárnyat adott a büszke gondolat: Tudja meg ez a lány! Hadd tudja meg, ki az, akit elcserélt! Tudja meg — utoljára!

A lány szeme rátapadt. Már nem az utat nézte, hanem csak a futót, ahogy kerékpárján mellette száguldott. Fogta a látvány. Magas homlok, lüktető nyak, széles váll, keskeny derék. S ez az egész nyúlánk futás, Különös ízt érzett az ínyén. Ismeretlen, tiltott gyümölcsök ízét. Titkos erő húzta, egyre közelebb húzta a fiúhoz. Feleje dőlt a vázon, combja a vállához sűrűlódott, ahogy pedálozott.

Szilaj fellobbanás gyorsította a kerekésző iramát. Ő meg a fiú, együtt. Együtt menni minden-hova. Gyűjteni a színeket, az emlékeket. Mindig együtt.

— Hogy futsz! — tört ki belőle. — Hogy tudsz te futni, Laci!

Fény, káprázat. A nyár tüzes melege. Zengő mezei sürgönypóznák. Zengő szárnyalás.

De a rádöbbenés a futóra sújt. Elviszik! — rándult görcsbe egy izom a combjában. Elviszi ezt a lányt, akinek csupán az idő az előnye.

A lábakra felé kúszó éles csavarodás. Lankadó lendület. A levegőt tárogva szedte.

A lány még egyre repült, egyedül száguldott tovább, amikor a diák már leszakadt tőle. Futni már nem bírt. Bicegve kocogott. Azután megállt.

Csak nézte, ahogy távolodik, szölik tőle a lány, kis szoknyája kacéron repked a szélben.

Még egy villanás, aztán semmit sem látott már belőle.

Andrássy
Lajos TAVASZI ZÁPOR

Olvad Csatakos lett a járda Félrenézek:
a fa alatt egy tócsa közepében
két pár cipő négy láb négy kar s a többi
Összeborulva melegítik egymást...

*
...Emlékszel: akkor este kinevettek
Esz csorgott a nyakunkba s mi álltunk
álltunk és néztük egymást önfelédien
két csók között s az édes pára-illat
arcunkat simogatta lenge blúzod
és ingem alól így összeméledve
Körülöttünk már emberek rohantak
fejük-behúzza s kapuk alá futva
nevettek minket — cinkos kacagásuk
riasztott fel s pirulva elszaladtál
de pár lépést csak... és aztán mi neveltünk
Mentünk egymásba bújva csatakosan
azért is mentünk! Fák alatt megálltunk
és csók és csók és csók és csók bolondul!
Szakadt eső a szél az ágat tépte
lábunk alatt a tócsák nagyra híztak
s mi összenöve egyre csak lebegtünk
Merre? Mióta? Fáj hogy kinevettek?
Azt se láttuk hogy élnek körülöttünk:
az ég talpuk alatt a föld fölöttünk
a csillagokat egymáshoz dobáltuk
míg kacajodtól megszakadt a felhő...

Nagyon szeretted akkor... Egtem érted...

S hogy így volt: ez is itt jutott eszembe.

ÖNINTERJÚ

...S te, mit akarsz még? — kérdeztem a költőt:
— Mindent, amit a többi... s énekelni.

Szelesi
ZoltánEMLÉKEZÉS
VADÁSZ ENDRERE

Úgy tűnik, hogy ez az esztendő kedvez annak a lehetőségnek, hogy néhány tárlat keretében ráirányítsuk a figyelmet Szeged egykori és mostani grafikus-kultúrájára. E sokak által kedvelt képzőművészeti műfaj — a fametszők és rézkarcolók — érdemes helyi művelői közül, nem régen a „vezér” Buday György munkássága került reflektorfénybe. Most pedig az ő körének legjobbjai: Vadász Endre, Kopasz Márta és Bordás Ferenc kapnak egy-egy kiállítás bemutatásával ez évben hangot. A szegedi származású Vadász Endrének ma van a hetvenedik születési évfordulója. Ebből az alkalmából kíséreljük meg néhány sorral felidézni méltatlanul elfeledett emlékezetét, mintegy bevetőül szánva a Móra Ferenc Múzeum öszre létrehozandó Vadász-emlékkiállításának.

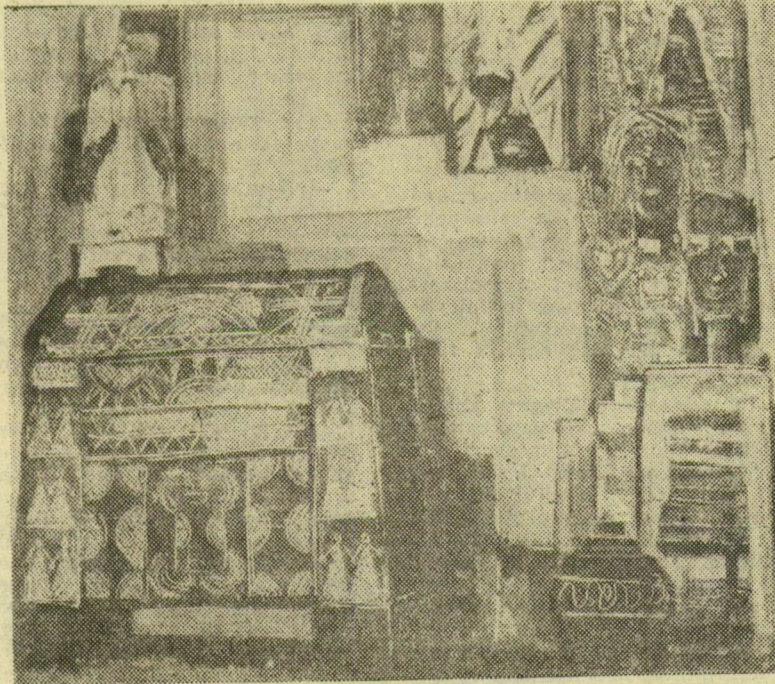
A tragikus módon korán elhunyt Vadász Endre (1901—1944) rövid pályája során szép elismerésekben részesült. Első rajzleckéit Heller Ödön szegedi festőiskolájában kapta, ahova 1920 körül egy évig — a szintén szomorú végű Heller haláláig — járt. Ezt követően Fényes Adolf volt a mestere, majd beiratkozott a Képzőművészeti Főiskolára, s itt a festésben Glatz Oszkár, grafikában pedig Olgyai Viktor és Zádor István növendéke lett. Gyorsan kibontakozó tehetségével egymás után szerezte meg a Fruchter-díjat (1923), a Szinyei Társaság kitüntető elismerését (1924) és állami ösztöndíjat is kapott (1925). 1926 tavaszán, már mint beérkezett fiatal művész rendezett kiállítást Szegeden. Ekkor készült rézkarcai közül több (Tanya, Beborul, Hegyi város, 1926), a helyi múzeumba jutott. Itthoni sikere arra ösztönözte, hogy a következő év (1927) szeptemberében ismét hazalátogasson képeivel. „Vadász nem érez kötöttséget semmilyen irányban, a vonal nem befolyásolja, ha a színek álomföldjén baráncol, csak szövi-szövi tarka meséit, amiket a természetből lesett el” — írta kiállításáról az egyik helyi újság. Ekkor bemutatott munkái közül tápei szobabelső-ábrázolásait, néhány sikerült portréját és rézkarcait emelték ki.

Vadász Endrét általában a különféle munkát végző kisemberek élete, a vízparti tájak változatos arculata, a városrészeket romantikája és egy-egy cirkuszi téma vagy piaci jelenet tarkasága, s a téli örömeknek hódoló gyerekek vidámsága ragadta meg. Ezeket gazdag fantáziával kül-

tői módon, hol ütőerejű tempórákban, hol könnyed vonalú grafikákban jelenítette meg. Szegedi kiállításainak időszakában „...alakult ki karcaim a tiszta vonalak, japános stílusa — írja a művész emléket felidéző Szegi Pálné —, amelyet később fokozott mértékben tovább egyszerűsített. de már a húszas évek végétől szabadon használt, sokszor viszatérő, ám mindig új részletekben megfigyelt témáinak kikristályosított művészi formába foglalásához.” Vadász Endre, bár gyakran felkereste Szegeden élő családját, itt kiállításokat rendezett, mégsem szülővárosában telepedett le. A munkásságát tartalmazó Wolfner-életképdíj

(1927), a Nemes Marcell utazási ösztöndíj (1929) és a Zichy Mihály grafikai díjak (1929/31) ösztöngéből Olasz- és Franciaországban (Párizsban többször megfordulva), tanulmányutakat tett. Külföldjárása után, a debreceni zsidógimnáziumban rajztanárságot vállalt. Itt 1936-ig, Budapestre történt felköltözéséig maradt. A fővárosban hazai és külföldi megrendelések megbízásából fa- és linómetszeteket, rézkarokat készített, melyekben még Debrecenben nagy gyakorlatra tett szert. Szellemes megoldású, választékos színekkel, töltőre épített festményeken kívül, illusztrációk, exlibrisok és üdvözlő kártyák sorozatát hozta létre.

Műveivel nemcsak a budapesti önálló kiállításain (Ernst Múzeum, 1929/31; Tamás Galéria, 1937), de a külföldi tárlatokon is sikere volt. Szegedről bár végleg elkerült, mégis időnként (1934) hazahozta legújabb alkotásait, hogy azokat szülővárosában bemutatassa. Így 1936 tavaszán Buday Györggyel rendezett Szegeden közös tárlatot. Ugyancsak ekkor és itt kerül kiadásra a „Haláltánc” c. önálló albuma (Szeged, 1936) is. A faszírt harminc-negyvenes évek fordulójára az ő számára is megpróbáltatásokat hozott. Ez az árnyékos időszak az ekkoriban készült sötét tónusú festményekben és néhány komorrrá vált grafikáiban kifejezést nyert. Az egyébként is szerény, zárkózott természetű Vadász Endre mind magányosabbá lett. 1943-ban munkatáborba vitték. Gyenge, érzékeny idegrel nem bírtak elviselni a rázúduló embertelenséget és egy év múlva, 1944 júliusában — a fasizmus áldozataként — Gödöllőn öngyilkosságot követett el. Szegedi magántulajdonban levő alkotásai közül a Mese c. képe emelkedik ki.



Cs. Pataj Mihály

Emlékeim